

Obecná pedagogika

V mnoha učebnicích nebo úvodech do pedagogiky najdeme obvykle konstatování, že „obecná pedagogika“ je primární disciplínou pedagogické vědy. Avšak s přesným vymezením této disciplíny se sotva setkáme. Tak např. v jednom německém pedagogickém slovníku se obecná pedagogika vymezuje velmi lapidárně takto:

Na rozdíl od speciálních oblastí v rámci pedagogiky (jako je sociální pedagogika aj.) se obecná pedagogika zabývá základy výchovy vůbec.

V tomto smyslu se setkáváme rovněž v americké a britské pedagogice s disciplínou (a příslušnými publikacemi) označovanou obvykle termínem *foundations of education* – což lze chápat jako „základy pedagogiky“, stejně jako „základy vzdělávání“. Je vykládána jako teorie popisující podstatu edukace (ve školním prostředí), její cíle a úkoly, edukační procesy aj. Zejména v USA se „základy pedagogiky“ téměř vždy chápou jako původní kurz pro přípravu učitelů, zahrnující filozofické, historické, sociologické, ekonomické a jiné pohledy na edukaci.

EDUKACE : Je plánovitá (probíhá podle určitého plánu), cílevědomá (směřuje k určitému cíli) a všestranná (týká se všech stránek člověka a to: tělesné, psychické, rozumové, pracovní, estetické a mravní) příprava člověka na společenský život a osobní role.

Znamená také vytváření podmínek individuálního rozvoje jedince tak, aby se stal svobodnou, vnitřně integrovanou (vyrovnanou) a autentickou (sám sebou) osobností.

Edukace probíhá také jako enkulturace, což znamená začleňování jedince do stávající kultury lidstva (tzn. v procesu edukace si člověk osvojuje znaky toho kulturního prostředí, v němž žije).

V české pedagogické vědě posledních let se s vymezením obecné pedagogiky shledáváme zřídka – ačkoliv se oprávněnost této disciplíny všeobecně uznává a její rozvíjení se požaduje.

Stručná charakteristika obecné pedagogiky je obsažena v knížce Jůvy a Jůvy:

Obecná pedagogika je základní pedagogickou disciplínou, která usiluje o systematizaci a interpretaci základních pedagogických jevů a zákonitostí a o vyvození obecně platných pedagogických norem. Abstrahuje od věku vychovávaného jedince, od instituce, ve které se výchova koná, i od oboru, ve kterém se jedinec vyvíjí. Přináší tak závěry pro všechny dílčí pedagogické disciplíny a má tedy úlohu integrační a kooperační. Je to obor pedagogiky, zabývající se obecnými základy pedagogiky, vysvětluje pedagogické pojmy a řeší otázky cílů výchovy. Zabývá se podmínkami výchovy ať už psychologickými tak i biologickými, vymezuje složky výchovy, vypracovává pedagogickou terminologii a tím usnadňuje dorozumění a spolupráci speciálních disciplín, vyjadřuje hlavní směry pedagogického bádání, jeho metody a interpretaci výsledků, formuje obecné zákony výchovy.

Jůva a Jůva vymezují obsah obecné pedagogiky na **dvě části**:

- **Metodologická část** obecné pedagogiky se zabývá problémy spjatými s pojetím pedagogiky jako vědy. Jde v ní o problémy : co je předmětem pedagogiky; kterými metodami je tento předmět zkoumán; jaký vztah má pedagogika k jiným vědám; jakou úlohu a poslání má pedagogika ve společnosti.
- **Všeobecná teorie výchovy** zkoumá v obecné rovině základní pedagogické kategorie : Co jsou cíle výchovy; jaké funkce má výchova při rozvoji jedince; které činitele fungují ve výchově; jakými principy je řízena výchova; jak je výchova organizována ve společnosti a kterých forem využívá aj.

Poněkud jiný přístup k objasnění obecné pedagogiky představuje studijní text základy obecné pedagogiky V. Pařízka. Tento autor vychází z dnes již uznávané skutečnosti, že edukace je univerzální jev, který „*probíhá od narození člověka po celý jeho život*“. Tudíž předmětem obecné pedagogiky je „výchova ve všech formách a obsazích i vztazích“; není tedy tento předmět omezen jen na školní výchovu, jak se to většinou chápalo dříve. Obecná pedagogika studuje společenská rysy a souvislosti výchovy probíhající za různých podmínek. Přitom V. Pařízek chápe edukaci v obecném smyslu jako jev, jehož podstatným znakem je

- záměrné, soustavné a organizované působení na člověka
- při výchově je vždy účasten vychovávající, vychovávaný a obsah toho, čemu se vyučuje a učí
- výchova má svou účelovost, jež je vyjádřena jejími cíli

Obecná pedagogika se zabývá teoretickým objasňováním a empirickým zkoumáním edukační reality, tedy:

- vším tím, co vytváří a determinuje (spoluurčuje) nějaké edukační prostředí;
- procesy, jež se v těchto prostředích realizují, a subjekty v nich zúčastněnými;
- výsledky a efekty těchto procesů

Pro obecnou pedagogiku je tedy charakteristické procesuální a funkční pojetí (tzn. že zkoumá edukační procesy z hlediska jejich průběhu, jejich vstupních determinant, jejich kontextu a také z hlediska výsledků a efektů, které na výstupu těchto procesů vznikají). K rozhodujícím jevům edukace v prostředí školy jsou např.:

- **edukační prostředí** (ekonomické, sociální, politické podmínky)
- **obsahy edukace** (regulované především kurikulárními dokumenty)
- **edukační procesy** (dané určitým typem činností, probíhající v určitém psychosociálním klimatu a fyzikálním prostředí)
- **výsledky edukace a dlouhodobé efekty edukace**

Úkoly obecné pedagogiky jsou:

- systematicky určovat a vymezovat základní strukturu pedagogického myšlení a jednání
- vytyčovat problémy pedagogiky a jejich souvislost s pedagogickou praxí
- zužitkovávat poznatky teorie činnosti a pedagogického výzkumu

Podle Lenzena má dva významy:

- 1) je to subdisciplína korespondující s filozofií výchovy
- 2) je centrální disciplínou, s normativní kontrolou nad ostatními disciplínami

Pojem obecná pedagogika se používá u nás nebo také v Německu, ale v anglosaském pojetí je tento pojem označován jako „základy pedagogiky“. Na univerzitách v USA je obecná pedagogika obsažena v kurzech filozofie výchovy nebo teorie kurikula. V Německu se obecná pedagogika nejvíce uplatňuje v jazykovém prostředí a to zejména na německých univerzitách, kde existují katedry a ústavy obecné pedagogiky. Však ani zde není obecná pedagogika tak rozvinutá jako v české pedagogice.

Co je specifickým obsahem obecné pedagogiky?

Různí autoři naplňují obsah této disciplíny. Problémy a témata mají vždy konkrétní obsah a jsou zkoumány v konkrétních disciplínách pedagogiky. Mezi základní otázky pedagogiky patří (podle vymezení německého teoretika T.Dietrich) např. :

- *Musí být člověk vychováván, nebo se sám od sebe vyvine v člověka?* – problém podstaty a smyslu výchovy
- *Mají rodiče nebo společnost odpovědnost za výchovu?* – problém legitimity výchovného prostředí
- *Je nadání u jedince zděděnou vlastností, nebo lze nadání v dítěti vypěstovat?* – problém učebních předpokladů
- *Je autorita ve výchově nezbytná nebo není?* – problém podstatného předpokladu účinnosti výchovy
- *Musí vychovatel také trestat, nebo existuje i výchova bez trestů?* – problém výchovných prostředků

Obecná pedagogika existuje, a to s obdobným posláním jako má např. obecná lingvistika nebo obecná psychologie. Tak jako tyto disciplíny odhlízejí ve své vlastní vědě od specifických jevů a budují obecnou teorii svého předmětu, i obecná pedagogika má své poslání v tom, že konstruuje obecnou teorii edukační reality, jež odhlíží od specifické mnohotvárnosti konkrétních jevů a procesů edukace.

Obecná pedagogika je dosud slabě vyvinuta z hlediska vědecké exaktnosti. Je stále zatížena filozofujícími spekulacemi, nedostatečně využívá výsledků empirického výzkumu a neprovádí jejich syntézu do komplexního modelu edukační reality.

MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra pedagogiky

Obecná pedagogika
Seminární práce

Brno 2005

Vedoucí seminární práce:
Mgr. Radek Pospíšil

Vypracoval/a:
Eva Sovová

Literatura:

Grecmanová, H., Holoušová, D., Urbanovská, E. Obecná pedagogika I. Olomouc: Hanex,

Průcha, J. Přehled pedagogiky. Praha: Portál, 2000.

Pařízek, V. Základy obecné pedagogiky. Praha, 1996.

Průcha, J. Moderní pedagogika. Praha: Portál, 1997.